

Kolesnikova Lubov. The Origins of Aesthetics of Japanese Culture. Genesis of the distinctive features of Japanese culture – its aesthetics, that is, the recognition of the supreme value in the beauty of life, which became a defining since the Heian era (794–1192) is described in article. Cases, where aestheticism became the defining type of attitude a small social group, frequent – a marginal, or strata, remaining localized in the social space and social time, were often in the history of world culture. The uniqueness of Japanese culture is that this type of attitude undergoing changes, there remains the general for many centuries. In the works of Japanese culture asserts the existence of aesthetics as its essential features, however, is not revealed to the mechanism of its origin. Based on the research the author comes to the conclusion that the aestheticism of this culture is the result of interaction of a complex of factors, the most important of which are aristocratic Heian culture, the center of which was the Imperial court, traditional agricultural cults and the national religion of Japan – Shinto.

Key words: culture of the Heian era, aestheticism, Shinto, Japan, Japanese culture.

Стаття надійшла до редколегії
10.04.2013 р.

УДК 347.96

Галина Кутузова

Філософська антропологія як конструкт теоретико-методологічного вдосконалення професійної підготовки культурологів

Статтю присвячено проблемі вдосконалення професійної підготовки культурологів. Обґрунтовано умови, на основі яких філософська методологія інтегрує синтез антропологічних концептів у модернізацію культурологічної освіти. Визначено можливості та межі філософської антропології як теоретико-методологічної основи розв'язання проблеми професійної підготовки культурологів.

Ключові слова: філософська антропологія, культура, культурологія, особистість, культуролог, професійна освіта, культурологічна діяльність.

Постановка наукової проблеми та її значення. Відставання освіти від розвитку суспільства та держави, як і, зрештою, відсутність освітньої системи для здобуття якісної освіти у XXI ст., вимагає дослідження філософсько-методологічних основ розв'язання низки проблем сьогодення її стану, зокрема, які стосуються раціоналізації світоглядних орієнтирів у професійній підготовці культурологів.

У пошуках істини освіта та наука інтерпретуються в межах процесу й наслідку формування конкретною людиною свого образу в культурі. У контексті вибору найперспективніших шляхів модернізації освіти часто звертаються до традиційних методологій пізнання не лише освітньої діяльності, а й до світоглядно-методологічних експлікацій, які розкривають природу та сутність основного суб'єкта всіх освітніх перетворень – людину, яка навчається і яка навчає. Підвищення наукового інтересу до методології, зокрема до філософської, є потрібним та імперативним, адже розв'язати чималу кількість проблем у відношеннях «людина–суспільство», «людина–природа», «людина–людина» спроможна лише освічена особистість із високою світоглядною культурою.

Ретельне вивчення і аналітичне осмислення професійної підготовки культуролога зумовлене потребою втілення основних її характеристик в умовах духовної кризи сучасного суспільства. Окрім того, проблематику філософської антропології можна цілком логічно застосувати й до професійної підготовки культуролога, яка, за своєю суттю, має цілком оптимальні можливості озброєння майбутнього культуролога методологією дослідження людини, її самореалізації та підходами до визначення мети, змісту й технологій університетської освіти. Водночас, професійна освіта не спирається достатньою мірою на філософсько-світоглядний і теоретико-методологічний потенціали. Завдання методологічного забезпечення професійної підготовки культуролога набувають у цьому контексті пріоритетного значення. У зв'язку із цим особливої актуальності набуває дослідження філософської антропології як теоретико-методологічної основи професійної підготовки культуролога.

Мета та завдання статті: дослідити значення філософської антропології як конструкта теоретико-методологічного вдосконалення професійної підготовки культурологів.

Аналіз останніх досліджень цієї проблеми. Теоретичною основою нашого дослідження є роботи тих учених, які аналізували різні аспекти окресленої проблематики. Ідеї, сформульовані в роботах видатних європейських і російських філософів: Ф. Бекона, М. Бердяєва, М. Бубера, К. Вальверде, Г. Гегеля, Е. Гусерля, О. Данільяна, І. Ільїна, І. Канта, К. Леві-Строса, П. Новгородцева, Г. Плеснера, Б. Чічеріна, В. Шелінга, М. Шелера, Д. Юма та ін.

Висвітлено проблеми розвитку та кризи освіти в сучасному світі присвячені роботи таких відомих учених європейського континенту та світу, як Л. Барроуз, Р. Белл, І. Білецький, Д. Д'юї, М. Гіббонс, Я. Гоцьковський, М. Квієк, Б. Кларк, Л. Кроксфорд, Ф. Кумбс, Х. Льоннберг, Я. Пука, Ф. Майор, Р. Мейсон, Х. Ортега-і-Гассет, К. Павловський, Т. Парсонс, М. Фуллан, Б. Яловецький та ін.

Значну увагу антропологічним проблемам у сфері формування особистості приділили А. Ковлер, Б. Марков, Б. Мещеряков, Н. Пилюгіна, Н. Рулан та ін.

Питання модернізації вищої освіти в Україні досліджували вітчизняні вчені О. Глузман, С. Гончаренко, В. Кремень, Н. Ладижець, В. Лутай, С. Сисоєва та ін.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Освіта була, є і буде ключовим інструментом розвитку громадянського суспільства та демократично-правової держави, оскільки її одвічно трактували як пріоритетний напрям державної політики.

Філософська методологія з її альтернативними методами метафізики та діалектики має вагомe значення для дослідження. Перший метод застосовують у випадках, коли присутньою є повторюваність процесів і наявність фактів переліку механічного утворення. Другий, натомість, застосовується тоді, коли присутніми є динаміка (стрибки, переходи), як, для прикладу, у випадках з інфляцією, маргіналізацією, гіперінфляцією тощо. Однак існує і загальнонаукова методологія (поєднуються діалектика та метафізика), яка включає такі методи: інтуїцію, дедукцію, аналіз, синтез, зв'язок логічного з історичним і т. д. Окрім такої методології, існує і методологія конкретного предмета.

Процес пізнання із самого початку «обтяжений» здатністю людини оцінювати реальність як «олюднену», створену за її виміром, що виражається свій антропоморфізмі, тобто несвідомому сприйнятті космосу й божества як істот, подібних до самої людини [1, с. 11].

Отже, людина існує в системі взаємодії всіх сил природи й відчуває її різноманітні впливи. Розвиток людини можливий лише за умови її фізіологічного та психологічного пристосування до природного світу, пристосування, так би мовити, ззовні та зсередини. А оскільки людина є передусім істотою соціальною, то адаптуватися до природи вона може лише через суспільство.

Водночас, складна структурність антропології як науки є результатом багатогранності людини як істоти працюючої, або виробничої, розумової, наукової, культурної, політичної, соціальної тощо. Кожній із цих властивостей відповідають антропологічні напрями (пізнавальний, педагогічний, технічний та економічний, соціальний, культурний, релігійний і т. д.). Становлення людини у всій її багатогранності відбувається, насамперед, через засвоєння нею всіх цінностей, вироблених людством упродовж своєї історії. Це й наукові знання та відкриття, технічні винаходи, різноманітні знаряддя, різні способи діяльності, культурні надбання, система виховання тощо [4, с. 41].

Суть загальнофілософської і філософсько-культурологічної інтенції трактування людини визначають засади гуманізаційно-культурологічного елемента в сприйнятті людини як соціальної цінності. Значний вплив на професійну підготовку культуролога має відношення «людина–суспільство». Антропологічна проблематика – центральне питання для світової філософської думки впродовж усієї її історії. Однак особливо важливою вона стає у філософсько-культурологічному вимірі. Адже до кінця не усвідомлюючи природу і властивості людської особистості з притаманними їй індивідуальними ідеями, ідеалами, цінностями, афектами, пристрастями, інстинктами, це розуміння тісно пов'язане, насамперед, із розумінням, що таке людина, яка її сутність, у чому полягає її особистість, властивості та призначення в цьому світі. Також пізнання природи людини дасть можливість зрозуміти, що є справжнім виявом культури, що таке культурологія як соціальний інститут.

Вивчення сутності людини дає змогу науці впорядкувати багатоманітні погляди на природу суспільних відносин. Адже на формування міжособистісних відносин впливають не лише норми права, а й норми моралі, норми суспільних інституцій, норми традицій, звичаїв та ритуалів. Потрібною умовою дослідження філософсько-культурологічного погляду на сутність людини з погляду

сучасної антропології й антропології культури є визнання того факту, що поняття «особистість» визначає людину як істоту цілісну, яка об'єднує в собі природні, особисто-психологічні та соціальні якості.

Лише суспільство здатне акумулювати, зберігати та ефективно передавати індивідуальний і суспільний життєвий досвід, забезпечувати розвиток людини в найрізноманітніших напрямках людської діяльності, ставлячи при цьому мету, цілі, завдання, які перевершують індивідуальні потреби окремої людини, а отже, саме суспільство виявляється здатним забезпечити розвиток таких сфер людського буття, як освіта, наука, культура, суспільної комунікації тощо.

Духовні цінності вочевидь зміцнюють суспільну й культурну єдність, цілісність суспільства, перешкоджаючи можливому руйнівному впливові ззовні. Вони поступово формуються з вибору певних видів поведінки й досвіду в суспільстві, складаються як суспільні загальнолюдські цінності, виникаючи як сукупність способів побутового життя, звичок, специфічних форм поведінки, які передаються з покоління в покоління як зразки поведінки. Згодом закріплюються в нормативних новоутвореннях (традиціях, обрядах, ритуалах як еталони поведінки, схваленої суспільством). У підсумку вони сприяють формуванню певної психології людини, суспільства, ментальності.

Сприйняття людини як суспільної цінності, застосування до неї норм моралі закріплювалися і закріплюються нормами права і в міжнародних, і в національних правових актах. Численні підтвердження цьому можна бачити на прикладі не лише сучасних, а й стародавніх документів, які відображають загальнолюдську мораль. За конструкцією суб'єкта права потрібно вбачати особливе вимірювання людини – правової людини як носія здатності визнання, адекватною формою соціального буття якого виступає особа. Сприйняття людини як суспільної та загальнолюдської цінності закладене на різних етапах розвитку суспільства.

Дії людини в соціумі багато в чому визначаються її життєвими цінностями й поняттями та вибором певної концепції справедливості. Сучасні концепції справедливості містять у собі образ людини як суспільної істоти, яка одночасно здатна до самовдосконалення, і як істоти автономної, тобто розумної і здатної до самообмеження. На нашу думку, необхідною є реалізація такого принципу справедливості, який забезпечить найкращі умови для самореалізації й автономії особистості, міру співвідношення свободи, рівності кожного члена суспільства й забезпечення здатності держави та інших соціальних інститутів для здійснення своїх найважливіших функцій з ефективною організації суспільного співжиття.

Велике значення для підвищення ефективності професійної підготовки культуролога належить все ж таки філософсько-антропологічним концепціям.

Говорячи про професійну підготовку культуролога в контексті трактування освіти як комплексу соціально-філософських і педагогічних ідей, потрібно зазначити, що йдеться передовсім про комплекс ідей і переконань, які є основою філософсько-педагогічного дискурсу загалом. До речі, схематизація цього дискурсу дає змогу виокремити низку ключових ідей, але найбільш особливою серед них є ідея стосовно можливості освіти сформувати з людини людину, що, натомість, і в культурному, і в соціальному вимірах означає, що вона – це насамперед артефакт, створений в освіті та за допомогою освіти. Другою ідеєю цієї системи є ідея природовідповідності освіти (педагогічні зусилля спираються на знання природи студента та особливостей його розвитку). Третя ідея: в освіті стимуляція активності студента безпосередньо пов'язана з визнанням його особистості. Завданням викладача в такому контексті буде не стільки передавати набуті знання і керувати студентом, скільки демонструвати досвід, захоплюючи увагу та свідомість студента особистим прикладом. Четверта ідея – дисципліна як відображення бажаного характеру взаємовідносин викладача та студента.

Якість професійної підготовки культуролога має ґрунтуватися на всьому навчальному процесі, зважаючи на те, що будь-яка система навчального процесу містить свої підсистеми. Потрібно віддати належне й провідному значенню в забезпеченні відповідного рівня підготовки культуролога саме управлінській системі, винятково від якої залежить і добір кадрів, і управління ними, так, зрештою, й утворення належних умов для якісної освіти. У цьому контексті потрібно зазначити: загалом якість реформування культурологічної системи залежить від рівня естетичної культури суспільства, у якому завжди актуалізувалася значущість професійної свідомості.

Будь-яке розуміння культури спирається на відповідну концепцію природи (ества) людини. Феномен культури тісно пов'язаний із людиною, її сутністю, сенсом людського буття.

Одним із найважливіших завдань удосконалення культурологічної діяльності в сучасних умовах розвитку країни постає розв'язання проблеми універсальної основи людського життя, нового принципу покладання цінностей людського буття. Очікувана відповідь пошуку гуманістичних цінностей у площині культури може бути сформульована лише освіченим культурологом, людиною-новатором, здатним і готовим до розв'язання універсально значущих завдань на власному унікальному досвіді, який пов'язаний із глибокою духовною трансформацією, подіями, що одночасно відкривають людині його Я і сутність людського буття загалом [3, с. 110]. При цьому людина повинна мати здатність цим подіям свого внутрішнього життя, факту «реальної філософії» надати загальнозначиму (філософську) знакову форму. Філософський підхід до трактування речі, події, факту робить перший крок, а культуролог, «озброєний» філософською методологією, здатний «інстинктивно створювати форму». Так антропологічний і філософський аспекти поєднуються в процесі професійної підготовки культуролога, у центрі уваги якої постає людина як першопочаток суспільної історії, центральний елемент суспільно-правових відносин.

Сьогодні найчастіше під час вибору найперспективніших шляхів модернізації, звертаються до традиційних методологій пізнання не лише освітньої діяльності, а й до світоглядно-методологічних експлікацій, які розкривають природу та сутність основного суб'єкта всіх освітніх перетворень – людину, яка навчається і яка навчає. Підвищення наукового інтересу до методології, зокрема до філософської і філософсько-культурологічної, є необхідним та імперативним, адже розв'язати чималу кількість проблем у відношеннях «особа–суспільство», «особа–природа», «особа–особа» спроможна лише освічена людина на світоглядно-філософському та філософсько-культурологічному рівнях.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Філософська антропологія – методологія сучасних освітніх перетворень. Шляхи впливу антропологічного підходу на систему культурологічної освіти; аксіологічний і антропологічний методи, які дають змогу висвітлити значення антропологічних експлікацій філософської теорії в методології саморозвитку особистості, а в цьому разі – культуролога.

Удосконалення системи освіти неможливе поза переосмисленням світоглядних основ, зокрема, що стосується фундаментального значення культурологічних знань, заснованих конкретно на філософії, філософській антропології, аксіології та ін. Це, своєю чергою, відображає основне завдання сучасного рівня модернізації університетської освіти, як і реалізацію стратегії загальноосвітніх реформ у бік Болонського процесу.

Відсутність єдиного стандарту вищої культурологічної освіти неодмінно призводить до формування низького освітнього рівня в студента-культуролога. Крім того, різнобічний підхід різних вишів до надання культурологічної освіти не лише унеможлиблює швидке реагування на виклики часу щодо утворення загального стандарту університетської освіти за освітньо-кваліфікаційним рівнем «бакалавр», а й відображає відсутність такого стандарту щодо «спеціаліста», «магістра» тощо.

Джерела та література

1. Арцишевський Р. А. Світоглядна освіта: теорія, історія, методика / Роман Антонович Арцишевський. – Луцьк : Східноєвроп. ун-т ім. Лесі Українки, 2013. – 304 с.
2. Бытие человека в культуре (опыт онтологического подхода) / Е. К. Быстрицкий, В. П. Козловский, С. В. Пролеев, В. А. Малахов ; отв. ред. Е. К. Быстрицкий. – Киев : Наук. думка, 1992. – 176 с.
3. Эстетика / М. Колесніков, О. Колеснікова, В. Лозовой та ін. ; за заг. ред. В. Лозового. – К. : Юрінком Інтер, 2003. – 208 с.
4. Каган М. Эстетика как философская наука / М. Каган. – СПб. : Петрополис, 1997. – 544 с.
5. Моль А. Социодинамика культуры / А. Моль ; пер. с фр., вступ. ст., ред. и примеч. Б. Бирюкова и др. – М. : Прогресс, 1973. – 406 с.
6. Философский энциклопедический словарь. – М. : Сов. энцикл., 1983. – 987 с.

Кутузова Галина. Философская антропология как конструкт теоретико-методологического усовершенствования профессиональной подготовки культурологов. В статье обоснованы условия, на основе которых философская методология интегрирует синтез антропологических концептов в модернизацию культурологического образования. Определены возможности и рамки философской антропологии как теоретико-методологической основы решения проблемы профессиональной подготовки культурологов. Особое внимание обращается на условия и тенденции интеграционного процесса философской антропологии в профессиональную

подготовку культуролога. Усовершенствование культурологической деятельности в современных условиях обусловлено глубокой духовной трансформацией общества.

Ключевые слова: философская антропология, культура, культурология, личность, культуролог, профессиональное образование, культурологическая деятельность.

Kutuzova Galina. Philosophical Anthropology as a Construct of Theoretical and Methodological Improvement of Professional Training of Culturologists. The article proves the conditions on the basis of which the philosophical methodology integrates the synthesis of anthropological concepts into the modernization of culturological education. Opportunities and a framework of philosophical anthropology as theoretical and methodological basis of a solution of the problem of professional training of culturologists are defined. Special attention is paid towards the conditions and tendencies of the process of integration of philosophical anthropology into professional training of the culturologist. The improvement of culturological activity in modern conditions is caused by deep spiritual transformation of society.

Key words: philosophical anthropology, culture, cultural science, personality, culturologist, professional education, culturological activity.

Стаття надійшла до редколегії
28.03.2013 р.

УДК 101.1.13: 316.3

Тетяна Метельова

***Інший* як проблема в контексті ідентифікацій**

У статті проаналізовано логіку становлення феномену *Іншого* у філогенезі. Показано, що *Інший* являє собою передусім структуру переживань, яка від самого виникнення має характер сакральної цінності. Звичайний нам феномен зовнішньо локалізованого *Іншого* виникає завдяки нетотожності особини з власним фізичним тілом і стосовно Вітального *Іншого* як до свого справжнього тіла.

Ключові слова: *Інший*, ідентифікація, структура переживань, комунікація, сакральне, цінність.

Постановка наукової проблеми та її значення. Проблема *Іншого*, що з Модерного часу поволі оволодіває філософською увагою (на той час – у контексті розуміння його як сторони суб'єкт-об'єктних стосунків, як гносеологічно навантаженого), наприкінці ХХ – початку ХХІ ст. набула чи не провідного значення в гуманітарних дослідженнях. Як справедливо зазначає А. Тетьоркін, «проблема *Іншого*, і пов'язані з нею проблеми відмінності й множини в соціальному житті, не просто є однією з важливих регіональних (онтологічних, етичних ...) проблем сучасної філософії, однак по суті зачіпає саму специфіку сучасного філософського мислення загалом» [8, с. 82].

Аналіз останніх досліджень цієї проблеми. Якщо в минулому столітті до постаті *Іншого* зверталися представники найрізноманітніших напрямів філософської думки – онтологічної (феноменологи від Е. Гусерля до Г. Вальденфельса), праксеологічної (франкфуртська школа), екзистенціальної (М. Бубер, Г. Марсель, М. Мерло-Понті, Ж.-П. Сартр, М. Хайдеггер, К. Ясперс), етичної (Е. Левінас, В. Лефевр) та інші, то в останні десятиліття *Інший* щодалі більше пересувається і в центр культурологічних (Є. В. Більченко, П. Е. Герчанівська) та «мультикультуралістичних» розвідок, у тому числі й з явним соціологічним чи політологічним ухилом (Ф. Барт, С. Бенхабіб, Р. Брубейкер, Т. Тернер, В. О. Тішков, Р. Хендлер). Особливе місце конструкт *Іншого* посідає в сучасних дослідженнях соціокультурної ідентичності, де надання йому чи не конститутивного щодо решти інших об'єктів культурологічної уваги статусу призвело до дивовижних наслідків.

Пов'язане з постструктуралістською і конструктивістською концепцією культурного розмаїття включення *Іншого* до низки самоідентифікацій особистості ставить під сумнів, як це демонструють С. Бенхабіб, Р. Брубейкер та інші, «чистоту» та єдність будь-яких культур, оскільки вони «являють собою сукупність елементів людської діяльності з осмислення і репрезентації, організації та інтерпретації дійсності, розколюваної на частини наративами, що конфліктують між собою» [1, с. XLXII].